

Stichting Vrienden van de Heimanshof

Beleidsplan 2019:

In 2004, 2013 en 2014 werden uitgebreide beleidsplannen gepubliceerd. Deze plannen worden binnenkort geactualiseerd.

De beschrijvingen van:

- de doelstelling,
- het uiterst haalbare,
- de inventarisatie,
- het voorstel tot beheer in het algemeen,

zijn nog steeds actueel en behoeven, hooguit op basis van de praktijk in de afgelopen 14 jaar, kleine aanpassingen. Het werken voor en in een tuin als de onze maakt een jaarlijks geactualiseerd beleidsplan overbodig. Wij werken net als de seizoenen en ondervinden daarbij de voorschrijdende gevolgen van de klimaatsverandering zonder dat wij daar in de tuin met een actueel beleidplan een halt toe kunnen bewerkstelligen.

Praktische aanpassingen in de beleidsplannen waren ook nodig in verband met de veranderingen in de werkgroep van toen. Overlijden en ouderdom hebben 6 leden van de toenmalige werkgroep uitgeschakeld, terwijl de overblijvers nu veel minder jong zijn (tussen 70 en 80+). Verjonging van de werkgroep komt de laatste twee jaar op gang, waarbij de overdracht van vaardigheden en kennis nu geleidelijk aan plaats vindt.

U vindt bovengenoemde beleidsplannen hieronder.

Heemtuin Beleidsplan 2004.

Heemtuin de Heimanshof, Kampeercentrum De Paasheuvel te Vierhouten.

Definitief plan, oktober 2004, op schrift gesteld door Els Kaper-Klaver

Heemtuin-beleidsplan voor de lange termijn.

Doelstelling.

Onze doelstelling bestaat uit 4 elementen:

1. Biotoop: Zoveel mogelijk planten en kleine dieren, die oorspronkelijk op de Veluwe thuis horen, behouden door het aanbieden van een geschikte groei- en woonplaats ofwel biotoop. Hierbij wordt prioriteit gegeven aan de zeldzame planten boven de meest gangbare die nog overal te zien zijn.
2. Biologisch evenwicht: Een tuin in stand houden die laat zien dat er hier sprake is van een evenwichtig landschap. Ook de leeftijd van de tuin (nu 69 jaar oud) speelt hierbij een rol.
3. Een goede ruimtelijke ordening: Dit kleinschalige parkje op zo'n manier beheren dat er een boeiend en afwisselend zicht ontstaat op open plekken en bosgordels; een soort miniatuur landschap.
4. Educatie: Van oudsher is het doel van de tuin geweest om kennis over de natuur door te geven aan bezoekers van de camping 'De Paasheuvel' en anderen.

Deze doelstelling is tot nu toe gehaald door het herstellen en uitbreiden van de biotopen tot een geheel van arme en rijkere bosranden, heide, akkertje, weiland, schraal grasland, beek- en vijveroevers en een leemkuil.

Vervolgens is er geïnventariseerd welke planten er al groeiden, en welke planten er verder nog van nature op de Veluwe thuishoren. Via kopen, zaaïen en ruilen met andere heemtuinen is het aantal plantensoorten flink uitgebreid.

Met een bloemborder, informatieborden, naambordjes en leskoffertjes is het educatieve element vorm gegeven.

Wat is er op langere termijn haalbaar?

Het in stand houden van de zeldzaam wordende planten is niet eenvoudig. Er zijn daarbij een aantal factoren die we niet in de hand hebben:

- Groei naar ouderdom zorgt ervoor dat de heemtuin naar een ander type tuin groeit, namelijk een bostuin.

- De zure regen zorgt voor verrijking van de grond. Wij kunnen deze verrijking (o.a. grassen) waar nodig proberen tegen te gaan.
- De luchtvervuiling. Wij kunnen planten die daarop reageren met extreme groei (brandnetels, braam enz.), in de tuin sterk aan banden leggen. Voor de planten die hierdoor uitsterven kunnen we niets doen.
- Ook op de watervervuiling kunnen we nauwelijks invloed uitoefenen, behalve actie voeren om de vervuiling bij de bron aan te pakken. Dat heeft in het verleden gelukkig al veel opgeleverd, o.a. via het Waterschap Veluwe.
- Klimaatveranderingen gaan heel geleidelijk, maar hebben het eerste invloed op de kwetsbare, zeldzame planten en dieren. Meer dan afwisselend landschap kunnen wij op deze 0,6 hectare niet bieden.
- Zon- en schaduw. Door het kleine oppervlak van het gebied en de hoge bomen langs de randen zal het aantal zon-uren in de tuin voorlopig nog blijven afnemen. Dit is een proces dat al jaren aan de gang is. Meer zon binnenhalen betekent kaalslag in de bomenrand rondom de tuin. Er moet gezocht worden naar een evenwicht tussen de nodige bezonning voor zeldzame planten en een natuurlijk aandoend landschappelijk geheel.

Inventarisatie.

Dit beleidsplan wordt begeleid door 5 bijlagen:

1. Boomkronen-meting.

In mei 2004 is een globale meting verricht naar de grootte van de belangrijkste boomkronen. De oudste bomen rond de kuil worden geschat op een leeftijd van 150 tot 200 jaar. Maar de bomen in de rest van de tuin zijn niet ouder dan ca. 75 jaar. Ze zullen dus nog flink in de hoogte en in de breedte toenemen.

2. Zon- en schaduwgrafiek.

In begin mei is een globale meting verricht naar de bezonning in de tuin.

Wanneer de zon boven de bomen uit komt ('s morgens 8 uur) wordt alleen de top van het heitje beschenen.

Om 12 uur liggen de akker, border, leemkuil, veentje en de helft van de hei en de graslanden in de zon.

Om 4 uur beginnen heitje, border en leemkuil alweer in de schaduw te komen, en schijnt de zon op de hele graslanden, langs de beek en op de rechterkant van de grote vijver.

Op 21 juni zal de bezonning nog iets gunstiger zijn.

Een mogelijke maatregel is om de bezonning in het middengebied zo groot mogelijk te houden. Hiervoor zal de struikenlaag tussen midden en hoge bomenrand niet hoger dan 2,5 meter mogen worden.

3. Landschapsplan.

Door nu een landschapsplan te maken wordt het gemakkelijker om voor de toekomst vast te leggen hoe de heemtuin zodanig beheerd kan worden dat het beste resultaat behaald wordt.

Voorstel is om de tuin in te delen in vier duidelijk te onderscheiden ruimtes, met daaromheen bossages met doorgangen. De eerste ruimte behelst de kuil en Hofhut-omgeving. De tweede is het middenveld met hei, wei, enz. De derde ruimte bestaat uit mosveld, rijke boshoeke en verder tot de bladhoek. De vierde plek is het middengebied in de boswal langs de Berkenwei.

In mei 2004 is een plan getekend waarbij gekozen is voor de volgende elementen:

- De hoge bomen langs de rand in principe onaangetast laten, omdat het oud-landschappelijke waarde heeft, en omdat onze werkgroep niet in staat is tot kappen en herplanten.
- In het midden de open ruimte handhaven ter wille van alles wat zonminnend is. Een losse struik of bosje (tot maximaal 2,5 meter hoogte) laten staan om de ruimte voor het oog beter in te delen.
- De beekoevers op bepaalde stukken begroeid laten en op andere plaatsen juist aan twee zijden open laten ter wille van de afwisseling en de mooie doorkijkjes.

Tussen beek en schraalgrasland een niet geschoren haag als coulisse maken.

- De oever van de grote vijver wat boeiender maken door meer doorkijkjes te realiseren, afwisselend met dichtere begroeiing.

4. Voorstel voor beheersmaatregelen in de praktijk.

5. Kiezen voor een zonniger tuin.

Discussiepunten over inrichting en beheer.

Over bovenstaand geheel van doelstellingen en inventarisaties is deze zomer door de werkgroepleden een discussie gevoerd over welke keuzes en welke prioriteiten we willen realiseren. Er zijn vragen beantwoord zoals: Heeft die zeldzame plant prioriteit? Wanneer moet er toch een boom of struik gekapt worden? Wat is praktisch haalbaar met onze groep? enz. Tot slot heeft Joop van Schie een 'werkcollege' gegeven op 28 oktober j.l. en zijn er op een rondgang door de heemtuin knopen doorgehakt.

Voorstel tot beheer in het algemeen.

Door een aantal algemeen geldende vuistregels voor beheer te formuleren weet ieder wat er normaal gedaan moet worden.

Vuistregels voor werkzaamheden-die-altijd-doorgaan zijn:

1. Hoofdpaden op een breedte van 80 cm houden.
2. Maaien volgens het maaischema van Ger Londo.
3. Alle opslag van de Amerikaanse prunus en Amerikaanse eik altijd uittrekken, evenals opslag van wilg, els en esdoorn.
4. Opslag van beuk, berk, inlandse eik zo nodig verplaatsen; anders weg.
5. Altijd het blad verwijderen van alle paden. Blad ook weg uit kuil, hei, border, akker, schraalgrasland en mosveld. In de andere gebieden het blad laten liggen.
6. De biotopen rondom bijzondere planten door wieden in stand houden. (planten vrij zetten)
7. Gras verwijderen uit border en akker. Gras bij de grond afsnijden in de hei. (als vervanging van 'grazen'.)
8. Planten als braam, zevenblad en brandnetel overal bestrijden, op een enkele plek per soort na. Braam mag in het "ruig land" bij het veentje. Zevenblad en brandnetel mogen groeien in de boswal naast het telefoonhuisje.
9. Alle bamboe, riet en varens bij explosieve groei in de hand houden door regelmatig maaien en verwijderen.
10. Alles wat er verder groeit tot nader besluit laten staan.
11. Ieder najaar snoeiwerkzaamheden uitvoeren. In het binnengebied verjonging tot stand brengen door steeds de handdikke stammen te verwijderen. Waar nodig de stobben bestrijken met round-up om te voorkomen dat ze opnieuw uitlopen.
12. Van struiken, die laag moeten blijven, ieder jaar een derde deel afzetten tot 20 cm boven de grond, ten behoeve van verjonging. (Altijd eerst het deel snoeien dat op de zonkant groeit.)
13. Bomen in het pinetum niet te hoog laten worden, en vervangen door 1 jong exemplaar per soort.
14. Eens per 2 – 3 jaar de beekbodem en de beekoevers schonen.
15. En het onderhoud van bruggen, hekken, informatieborden en Hofhut zullen vanzelfsprekend ook altijd doorgaan.

Daarnaast zullen er altijd werkzaamheden blijven die incidenteel nodig zijn, zoals border wieden, akker bewerken, groei-explosies indammen, zaaien, beken en vijver schoonmaken, enz.

Voorstel voor beheersmaatregelen op dit moment.

Joop van Schie (bosbouwdeskundige) en Ruud Kaper (planoloog) en Els Kaper (planten"juf") hebben met z'n drieën door de tuin gelopen. Met de doelstellingen en de 3 inventarisaties als uitgangspunt, en aansluitende discussie met de leden van de werkgroep, is het volgende voorstel tot stand gekomen.

Door de uitvoering van de volgende maatregelen kan er nog dit najaar een start worden gemaakt met dit nieuwe beheersplan:

- 1 Hulst bij de ingang tussen Hofhut en hei wordt te hol en te pierig onder de hoge bomen. Afzetten tot op de grond (= 20 cm) in drie gedeelten. Eerst langs de kant van de hei, dan in het midden, dan aan de kant van de hut.
- 2 Hulst rechts onderaan de heide helemaal weg. Wilgenopslag ook helemaal weg. Bremstruiken als rug tot daar aan toe doorzetten.
3. Idee: eikenhakhoutwal langs de beek tegenover de berkenwei maken.
4. Eikenstruik op de hoek van het weiland als struik handhaven. Eerst de hoofdstam laten staan, van de rest een paar weghalen, daarna de dikste eruit, en om de paar jaar

- verjongen door om en om een deel weg te halen.
- 5 Hazelaar is al te scheef gegroeid. Weghalen.
  - 6 Zwarte els op de oever bij het pinetum weghalen.
  - 7 Es en eikje op de oever bij pinetum verplaatsen naar plek 3 of weg.
  - 8 Meidoorn en Gelderse roos verplaatsen naar lage houtwal langs schraalgrasland. Lijsterbes in de wei laten staan.
  - 9 Oude krent bij brug ongemoeid laten, els ernaast helemaal weg.
  - 10 Lage houtwal maken met meidoorn, hazelaars en wilgen. Hazelaars 3-4 m. van elkaar zetten.
  - 11 Bestaande grote wilgenstobben terugzetten. (= afzetten tot kniehoogte, verdeeld over 3 jaar.)
  - 12 Krent tussen schraalgrasland en ruige bramenplek weg of afzetten tot 20 cm.
  - 13 Hazelaar, zie boven bij 5, zou ook afgezaagd tot 20 cm verplaatst kunnen worden naar plek 13, tussen brug en varenhoek. Dan ontstaat er een verrassender doorgang.
  - 14 Pinetum. Hoewel deze bomen niet inheems zijn, willen we een pinetum houden voor educatieve doeleinden. Regelmatig de hoogste bomen eruithalen en vervangen door 1 jong exemplaar per soort. Zo ontstaat er geen schaduwoverlast.
  - 15 In het anemonenveld alleen de krent handhaven en laag houden. Alle andere opslag / boompjes weg. Geen rode beuk hier, vanwege schaduw in de toekomst. Berken naar nr. 22 achter de leemkuil verplaatsen. Daar kan wel een rode beuk groeien.
  - 16 Rijke boshoeke vrij maken van opslag en struiken, behalve 1 krent en 1 rhododendron. Zo ontstaat een doorkijk tot de hoek. Krenten overplanten naar natte heidehoek.
  - 17 In de hele tuin opslag Amerikaanse eik en Am. prunus weghalen. Liefst grote bomen ook. Ze zijn sterk en overheersen de inheemse boomsoorten.
Opslag van andere ongewenste bomen ook regelmatig uittrekken.
  - 18 Slap eikje aan de rand midden achter de vijver weghalen.
  - 19 Een doorkijk naar de vijver maken door de lage krenten (die de buurman ooit snoeide) weg te halen. Beplanting op de grond interessanter maken.
  - 20 Bosje op de hoek voorbij de zevenster verlagen of opener maken. Hulst weghalen of verplaatsen naar 28. Voorste rij krent afzetten, na 2 jaar tweede rij, enz.
  - 21 Achter de kleine vijver groepjes krent tegelijk afzetten, zoals we al deden. Op deze manier duidelijke doorkijkjes maken. Nu eerst en tweede groepje afzetten.
  - 22 Achter de leemkuil langs de vijverrand berken aanvullen. In dit bosje 1 rode beuk groot laten worden. Hier hebben we geen last van de schaduw. Wat zevenster ook hierheen verplaatsen.
  - 23 Bij het telefoonhuisje vlier en hulst aanplanten. Regelmatig snoeien langs het hek. Over het hek hangende boomtakken in de boswal zoveel mogelijk wegsnoeien.
  - 24 Boven de meidoorn overhangende boomtakken wegsnoeien. Gaten aanvullen met nieuwe meidoorns. Over 2 – 3 jaar snoeien tot houtwal, 2 meter hoog.
  - 25 Middenruimte tamelijk struikvrij houden. Aandacht voor de kruidlaag vergroten.
  - 26 In de buitenrand berkenopslag en els hun gang laten gaan, want dat groeit hier goed.
  - 27 Idee: een deel van de dwarsliggende berg van takken weg halen, en de rest omvormen tot een heuvel. Het achterliggende gedeelte in gebruik nemen nu de hekken in dat stuk verbeterd zijn.
  - 28 Onderaan de oude komposthoop de afscheiding versterken tussen de kuil en het achter-de-border-gebied. Hiervoor hulst of beukjes (als struik) aanplanten.

Kiezen voor een zonniger tuin.

Om de heemtuin in zijn huidige vorm in stand te kunnen houden is er gekozen voor een meer open bomenrand aan de zuid- en zuidoostzijde, zodat er grote stroken zonlicht ontstaan.

Hiervoor moeten grote bomen gekapt worden in de rand van heemtuin en Berkenwei, en op de grens van tuin en paardenwei. Daarna zullen struiken ingeplant worden.

Er is gekozen voor het verwijderen van een aantal beuken, omdat beuken de inlandse eiken verdringen en geen andere onderbeplanting dan mos toelaten.

Er is eveneens voor gekozen om zoveel mogelijk 'exoten', zoals de Amerikaanse eik, uit de tuin te verwijderen.

In de praktijk komt dat neer op het kappen van de volgende bomen:

- 15a De Amerikaanse eik achter het pinetum weg.
In het mosveld de rode beuk (c) weg, en beuk (b) en beuk (d).
Beuk (e), de slechtste, is mooi van vorm en minder hoog. Deze beuk laten staan.
Ook beuk (f) laten staan.
- 23 Rond het telefoonhuis de hoge elzen afzetten. Als de stobben uitlopen, dan elke 2 jaar het opschot afzetten/snoeien tot struikhoogte.
- 16. Deze groep van drie beuken laten staan.
- 17. In deze strook de 2 inlandse eiken vrij zetten door de beuken en berken ernaast te verwijderen.
- 17a Hier juist een berkenbosje laten staan.
- 3. Aan de kant van de Berkenweide staat een eik. Deze zouden wij graag geknot zien, zodat zich daar onderbegroeiing kan ontwikkelen.

Tot slot.

Dit beleidsplan voor de lange termijn heeft tot doel het beheer door vrijwilligers te vereenvoudigen, en een gelijkblijvende aanpak van de Heimanshof te realiseren.

Wij hopen dat hiermee een stap is gezet tot het aanreiken van een bruikbaar 'handvat tot beheer', zowel voor de opvolgende terreinbeheerders van Kampeercentrum De Paasheuvel als voor de toekomstige werkgroepleden van Stichting Vrienden van de Heimanshof te Vierhouten.

Aan dit beleidsplan werkten mee:

de werkgroepleden Han en Cor Kemeling, Ans en Aad Valk, Hanna en Peter van Noorden, Harry Bückmann en Martine Boom, Els en Ruud Kaper, Anneke Manintveld, Geer en Miep van der Mast, en de deskundige op het gebied van bosbouw en landschapsbeheer Joop van Schie.

Beleidsplan 2013

Heemtuin-beleidsplan voor de lange termijn.

Heemtuin de Heimanshof, Kampeercentrum De Paasheuvel te Vierhouten.

Doelstelling.

Onze doelstelling bestaat uit 4 elementen:

1. Biotoop: Zoveel mogelijk planten en kleine dieren, die oorspronkelijk op de Veluwe thuis horen, behouden door het aanbieden van een geschikte groei- en woonplaats ofwel biotoop. Hierbij wordt prioriteit gegeven aan de zeldzame planten boven de meest gangbare die nog overal te zien zijn.
2. Biologisch evenwicht: Een tuin in stand houden die laat zien dat er hier sprake is van een evenwichtig landschap. Ook de leeftijd van de tuin (nu 69 jaar oud) speelt hierbij een rol.
3. Een goede ruimtelijke ordening: Dit kleinschalige parkje op zo'n manier beheren dat er een boeiend en afwisselend zicht ontstaat op open plekken en bosgordels; een soort miniatuur landschap.
4. Educatie: Van oudsher is het doel van de tuin geweest om kennis over de natuur door te geven aan bezoekers van de camping 'De Paasheuvel' en anderen.
Deze doelstelling is tot nu toe gehaald door het herstellen en uitbreiden van de biotopen tot een geheel van arme en rijkere bosranden, heide, akkertje, weiland, schraal grasland, beek- en vijveroevers en een leemkuil.
Vervolgens is er geïnventariseerd welke planten er al groeiden, en welke planten er verder nog van nature op de Veluwe thuishoren. Via kopen, zaaien en ruilen met andere heemtuinen is het aantal plantensoorten flink uitgebreid.
Met een bloemborder, informatieborden, naambordjes en leskoffertjes is het educatieve element vorm gegeven.

Wat is er op langere termijn haalbaar?

Het in stand houden van de zeldzaam wordende planten is niet eenvoudig. Er zijn daarbij een aantal factoren die we niet in de hand hebben:

- Groei naar ouderdom zorgt ervoor dat de heemtuin naar een ander type tuin groeit, namelijk een bostuin. Snoeien en soms kappen kan dat beperken.
- De zure regen zorgt voor verrijking van de grond. Wij kunnen deze verrijking (o.a. grassen) waar nodig proberen tegen te gaan.
- De luchtvervuiling. Wij kunnen planten die daarop reageren met extreme groei (brandnetels, braam enz.), in de tuin sterk aan banden leggen. Voor de planten die hierdoor uitsterven kunnen we niets doen.
- Ook op de watervervuiling kunnen we nauwelijks invloed uitoefenen, behalve actie voeren om de vervuiling bij de bron aan te pakken. Dat heeft in het verleden gelukkig al veel opgeleverd, o.a. via het Waterschap Veluwe.
- Klimaatveranderingen gaan heel geleidelijk, maar hebben het eerste invloed op de kwetsbare, zeldzame planten en dieren. Meer dan afwisselend landschap kunnen wij op deze 0,6 hectare niet bieden.
- Zon- en schaduw. Door het kleine oppervlak van het gebied en de hoge bomen langs de randen zal het aantal zon-uren in de tuin voorlopig nog blijven afnemen. Dit is een proces dat al jaren aan de gang is. Meer zon binnenhalen betekent kaalslag in de bomenrand rondom de tuin. Er moet gezocht worden naar een evenwicht tussen de nodige bezonning voor zeldzame planten en een natuurlijk aandoend landschappelijk geheel.

Discussiepunten over inrichting en beheer.

Over bovenstaand geheel van doelstellingen en inventarisaties wordt regelmatig door de werkgroep leden een discussie gevoerd over welke keuzes en welke prioriteiten we willen realiseren. Er zijn vragen beantwoord zoals: Heeft die zeldzame plant prioriteit? Wanneer moet er toch een boom of struik gekapt worden? Wat is praktisch haalbaar met onze groep? enz.

Voorstel tot beheer in het algemeen.

Door een aantal algemeen geldende vuistregels voor beheer te formuleren weet ieder wat er normaal gedaan moet worden.

Vuistregels voor werkzaamheden-die-altijd-doorgaan zijn:

1. Hoofdpaden op een breedte van 80 cm houden.
2. Maaien volgens een vast jaarlijks maaischema.
3. Alle opslag van de Amerikaanse prunus en Amerikaanse eik altijd uittrekken, evenals opslag van wilg, els en esdoorn.
4. Opslag van beuk, berk, inlandse eik zo nodig verplaatsen; anders weg.
5. Altijd het blad verwijderen van alle paden. Blad ook weg uit kuil, hei, border, akker, schraalgrasland en mosveld. In de andere gebieden het blad laten liggen.
6. De biotopen rondom bijzondere planten door wieden in stand houden. (planten vrij zetten)
7. Gras verwijderen uit border en akker. Gras bij de grond afsnijden in de hei. (als vervanging van 'grazen'.)
8. Planten als braam, zevenblad en brandnetel overal bestrijden, op een enkele plek per soort na. Braam mag in het "ruig land" bij het veentje. Zevenblad en brandnetel mogen groeien in de boswal naast het telefoonhuisje.
9. Alle bamboe, riet en varens bij explosieve groei in de hand houden door regelmatig maaien en verwijderen.
10. Alles wat er verder groeit tot nader besluit laten staan.
11. Ieder najaar snoeiwerkzaamheden uitvoeren. In het binnengebied verjonging tot stand brengen door steeds de handdikke stammen te verwijderen.
12. Van struiken, die laag moeten blijven, ieder jaar een derde deel afzetten tot 20 cm boven de grond, ten behoeve van verjonging. (Altijd eerst het deel snoeien dat op de zonkant groeit.)
13. Bomen in het pinetum niet te hoog laten worden, en vervangen door 1 jong exemplaar per soort.
14. Eens per 2 – 3 jaar de beekbodem en de beekoevers schonen.
15. En het onderhoud van bruggen, hekken, informatieborden en Hofhut zullen vanzelfsprekend ook altijd doorgaan.

Daarnaast zullen er altijd werkzaamheden blijven die incidenteel nodig zijn, zoals border wieden, akker bewerken, groei-explosies indammen, zaaien, beken en vijver schoonmaken, enz.

Kiezen voor een zonniger tuin.

Om de heemtuin in zijn huidige vorm in stand te kunnen houden is er gekozen voor een meer open bomenrand aan de zuid- en zuidoostzijde, zodat er grote stroken zonlicht ontstaan.

Hiervoor zijn grote bomen gekapt in de rand van heemtuin en Berkenwei, en op de grens van tuin en paardenwei. Daarna zijn struiken ingeplant.

Er is gekozen voor het verwijderen van een aantal beuken, omdat beuken de inlandse eiken verdringen en geen andere onderbeplanting dan mos toelaten.

Er is eveneens voor gekozen om zoveel mogelijk 'exoten', zoals de Amerikaanse eik, uit de tuin te verwijderen.

Tot slot.

Dit beleidsplan voor de lange termijn heeft tot doel het beheer door vrijwilligers te vereenvoudigen, en een gelijkblijvende aanpak van de Heimanshof te realiseren.

Wij hopen dat hiermee een stap is gezet tot het aanreiken van een bruikbaar 'handvat tot beheer', zowel voor de opvolgende terreinbeheerders van Kampeercentrum De Paasheuvel als voor de toekomstige werkgroepleden van Stichting Vrienden van de Heimanshof te Vierhouten.

Beleidsplan 2014

Werkplan Heimanshof 1994 en
20 jaar later.

Els Kaper-Klaver

De Heimanshof was in 1994 een studieobject van Ria Engberts - Bos, die afstudeerde als veldbioloog aan de Christelijke Hogeschool in Zwolle.

"Spiegel van de Veluwe" is de naam van dit afstudeerproject, een rapport van 148 bladzijden en 3 bijlagen. Daarbij schreef zij ook een handleiding voor docenten of begeleiders van een groep kinderen van 8 - 10 jaar, voor een natuurpad door de Heimanshof.

(Ziedaar de oorsprong van onze tuinkoffertjes voor kinderen.)

Aad Valk maakte onderstaande samenvatting om financiën te werven voor de uitvoering.

Ria begon te inventariseren wat er zoal per gebied groeide, en trok daaruit conclusies over het soort biotoop dat er was. En uiteindelijk maakte ze een indeling van de tuin met alle verschillende biotopen die mogelijk waren. Ze deed ook voorstellen tot bodemverbetering op sommige plaatsen.

Karakteristiek van de Veluwe.

Hoewel we bij de Veluwe het eerst denken aan heidevelden, loofbossen, naaldbossen en zandverstuivingen, beantwoordt de Veluwe ook aan de volgende karakteristiek.

Over het algemeen is de Veluwe nogal voedselarm en droog. De voedingsbodem bestaat uit kwartsrijke zanden, die niet erg voedselrijk zijn. En door de mens is de grond door eeuwenlange rooibouw uitgemergeld geraakt. Er groeien dus meer planten uit voedselarme milieus dan uit voedselrijke milieus. (Alle planten kunnen wel op rijkere grond groeien, maar daar worden ze eerder overwoekerd.)

Milieus van de Veluwe.

Van het oorspronkelijke oerbos zijn sinds de middeleeuwen de laatste restanten verdwenen.

Wat overbleef waren onafzienbare heidevelden op een door primitieve landbouw en eeuwenlange begrazing door schapen sterk verarmde grond.

Na het midden van de 19e eeuw werden op de Veluwe veel naaldbossen aangeplant, voor 75% inheemse grove den; de rest was o.a. douglasspar en lariks.

De schapenlandbouw werd minder. Op de hei kwam meer natuurlijk bos van den, berk en eik; vrij open bos met onderbegroeiing.

Op de stuwwallen kwamen loofbossen waarvan het hakhout wat rijkere onderbegroeiing had. Onder oude beuken was de grond zuur en ontbrak de kruidlaag volledig.

Bij de heide-stuifruggen vormden zich waterdichte oerlagen, waarop vennen ontstonden en ondiepe leemlagen.

Aan de randen van de Veluwe maakte het afvloeiende grondwater extensieve landbouw mogelijk: de blauwgraslanden.

In de middeleeuwen ontstonden al graanakkers en aardappelakkers, met specifieke akkerflora. Aan de randen van bemeste akkers groeiden houtwallen van berken en eiken. Hier was een rijkere ondergroei van mooie voorjaarsbosplanten te zien. Er kwamen meer cultuurlanden, weiland en hooiland. Zij hebben een flora van meer en minder voedselrijke vochtige gronden en oevers. En in de dalen kwamen nattere broekbossen van elzen en berken. Zij konden een rijkere ondergroei hebben.

Het vroegere veen is praktisch helemaal afgegraven, maar vertoont door het schone grondwater nog wel de karakteristieke flora van 'kwelplanten'.

Uitgaande van erosiedalen zijn op veel plaatsen sprengbeken gegraven om watermolens aan te drijven. Hier groeide flora van brongebieden en stromend water.

Natuurlijk kende de Veluwe ook cultuurgebied met wegbermen, overgangsgebieden met het karakter van een voedselarme zure zandgrond.

En tenslotte waren er de gegraven leemkuilen, met ondoorlaatbare bodems met wat kalk en mineralen. Dit vormde bij afgraving een voedingsbodem voor bijzondere plantensoorten.

Het onderzoek.

Elk milieu kent zijn eigen plantenwereld. We kunnen de planten in ecologische groepen indelen naar hun relatie met het milieu.

Om van de Heimanshof een 'spiegel van de Veluwe' te maken, moeten er zoveel mogelijk van de hierboven beschreven milieus in de heemtuin vertegenwoordigd zijn.

De eerste stap voor herinrichting van de Heimanshof was dan ook: inventariseren wat er al is aan planten en specifieke biotopen. Ria Engberts verdeelde de tuin daarvoor in 44 stukken, zonder het eiland. Er werd gekeken naar de toestand van de planten (groeiden ze goed, matig of slecht) en naar het aantal zaailingen (ging het goed met de voortplanting of niet).

Zo werd geconcludeerd welke groepen zich in het gebied het sterkst manifesteerden. Het sterkst vertegenwoordigd was de ecologische groep 'planten van bossen en bosranden op droge zure grond'. Dat zal niemand verbazen!

Daarna volgde een onderzoek met een bodemkundige analyse, om te kijken welke landschappelijke aanvullingen nog mogelijk zijn. En er volgde later nog een onderzoek naar de kwaliteit van het beekwater.

Herinrichtingsplan.

De resultaten van het onderzoek, uitgezet in allerlei voor een leek onbegrijpelijke staafdiagrammen per gebiedje, leidden tot een herindelingsplan.

Naast de bestaande wei, hei, border, en vijvers en beekoevers wordt er gestreefd naar verschillende gebieden met specifieke plantengemeenschappen conform de ecologische groepen. Er komt een plan voor een leemkuil, een vochtig blauwgrasland, een schraalgrasland met een knuppelbrug erover, een ruïnmuur achter de border, een tredplantenstrook naast de hei, een grassentuin en een varenhoek, nieuwe paden, een extra bruggetje en een knuppelbrug over het veentje. Dit alles heeft tot doel nieuwe milieus mogelijk te maken. Ook werd er gedacht aan een dam door de grote vijver, zodat er een beekstromend deel en een deel met stilstaand water zou zijn. Dat zou heel verschillende beplantingen mogelijk maken.

De tien jaar erna.

Tussen 1994 en 2004 is er hard gewerkt aan al deze ideeën.

Het veentje werd vergroot. Er kwam een knuppelbrug overheen en er kwam een zandstrandje.

Er werd achter de border een muur gemetseld met ouderwetse mortel, geschikt voor muurplanten.

Er kwam een roggeakker, zo af en toe bemest met biologische paardenmest. Het gaat ons om de akkerplanten.

Voor de leemkuil werd leem ingevoerd, de kuil werd in de juiste vorm gegraven, maar wel op een tiende van de ware grootte.

De wanden en de bodem werden met 10 cm leem bekleed.

Een boswachter gaf ons de leemplanten uit een leemkuil die moest verdwijnen voor een stadsuitbreiding.

Daarna werd er grond uit het gebied voor een blauwgrasland gehaald en daarmee werd de hei vergroot. In de ontstane kuil werd vijverfolie aangebracht. En er kwam schoon zand van verderop weer voor terug. Het schraal-grasland lieten we glooiend aflopen naar de beek. Er kwam arm en rijk bos, en een varenhoek.

Overall werden de juiste planten voor gezocht, gekocht en geruild met andere heemtuinen. Kortom, er is na 1994 veel werk verzet, onder leiding van Henk Menke en zijn opvolger Ria Engberts.

Was er dan na 10 jaar alweer een beleidsplan nodig?

Tien jaar later, 2004.

Heemtuinbeleidsplan voor de lange termijn.

Hoewel wij, vrijwilligers van de Heimanshof, al heel veel jaar met plezier werken, worden we wel ouder. Daarom besluiten we een 'Heemtuinbeleidsplan voor de lange termijn' op papier te zetten, voor onze latere opvolgers.

Onze doelstelling bestaat uit 4 elementen:

1. Biotoop: Zoveel mogelijk planten en kleine dieren van de Veluwe behouden en ruimte bieden door middel van geschikte biotopen.
2. Biologisch evenwicht: Een tuin in stand houden die een landschappelijk evenwicht laat zien, waarbij ook de leeftijd van de tuin zichtbaar is.
3. Een goede ruimtelijke ordening: Dit kleinschalige parkje op zo'n manier beheren dat er een boeiend en afwisselend zicht ontstaat op open plekken en bosgordels; een soort miniatuur landschap.
4. Educatie: Van oudsher is het doel van de tuin geweest om kennis over de natuur door te geven aan bezoekers van de camping "De Paasheuvel" en anderen.

Wat is er op langere termijn haalbaar?

Het in stand houden van de zeldzame planten is niet eenvoudig. Er zijn daarbij een aantal factoren die we niet in de hand hebben:

- Groei naar ouderdom zorgt ervoor dat de heemtuin naar een ander type tuin groeit, namelijk naar een bostuin.
- De zure regen zorgt voor verrijking van de grond. Wij kunnen deze verrijking (o.a. grassen) waar nodig proberen tegen te gaan.
- De luchtvervuiling. Wij kunnen planten die daarop reageren met extreme groei (braam, brandnetel, enz.) in de tuin sterk aan banden leggen. Maar voor de planten die hierdoor uitsterven kunnen we niets doen.
- Ook op de watervervuiling kunnen we nauwelijks invloed uitoefenen (wallenkanten met gif bespuiten), behalve actie voeren om de vervuiling bij de bron aan te pakken. Dat heeft in het verleden gelukkig al veel opgeleverd, o.a. via het Waterschap Veluwe.
- Klimaatveranderingen gaan heel geleidelijk, maar ze hebben het eerst invloed op de kwetsbare, zeldzame planten en dieren. Meer afwisselend landschap kunnen wij op deze 0,6 hectare niet bieden.
- Zon en schaduw. Door het kleine oppervlak van het gebied en de hoge bomen langs de randen zal het aantal zon-uren in de tuin voorlopig nog blijven afnemen. Dit is een proces dat al jaren aan de gang is. Meer zon binnenhalen betekent kaalslag in de bomenrand rondom de tuin. Er moet gezocht worden naar een evenwicht tussen de nodige bezonning voor zeldzame planten en een natuurlijk aandoend landschappelijk geheel.

Inventarisatie.

In mei 2004 wordt er een boomkronenmeting verricht, waaruit blijkt dat als de bomen nog groter worden, hun schaduw het grootste deel van de tuin zal beslaan. Er wordt in een zon- en schaduwgrafiek gekeken hoeveel zon er op de heide, de border en het hele middengebied valt. Dat is dus veel te weinig. Er wordt een landschapsplan gemaakt voor de toekomst: de kuil en omgeving (volwassen bosgebied), het middenveld (open zonnige ruimte), de bosranden rondom het middenveld en de vijvers (mosrijk, bladrijk) en de boswal langs het voormalige kampeerterrein.

Kiezen voor een zonnige tuin.

Samen met bosbouwkundige Joop van Schie wordt er een lijst gemaakt met beheermaatregelen voor de praktijk.

Meer zon in het midden betekent in de randen er omheen struiken toelaten tot maximaal 2,5 meter hoogte. Meer zon in het midden betekent aan de zuid- en zuidwestzijde de grootste bomen kappen, zodat er grote stroken zonlicht in de buitenkant ontstaan.

Er zijn elzen, berken, grote beuken, inlandse en Amerikaanse eiken omgehakt tijdens een winterse vorstperiode.

(Dat waren pijnlijke besluiten!)

Er komt ook nieuwe aanplant, voor zo'n 1800 Euro, betaald door onze eigen Stichting Vrienden van de Heimanshof.

Weer tien jaar later, 2014.

Tien jaar later wordt in de Heimanshof nog steeds gewerkt met dit 'Handvat voor goed beheer' in de hand.

De landschappen zijn tot rust gekomen, Er is een evenwichtige 'museumtuin' ontstaan met veel planten en dieren, zon en schaduw, oud loofbos en jonger broekbos, stromend en stilstaand water, enzovoorts.

Er is veel geïnventariseerd: meer dan 300 planten, bomen en struiken.

Er zijn 24 soorten broedvogels geteld, minstens 12 vlindersoorten, 12 varensoorten, en in 3 jaar tijd 120 soorten paddenstoelen.

Maar er moet wel gewerkt worden om al dit moois in stand te houden. Dat blijven we elke maand trouw doen met onze kleine groep wiedere, maaiers en snoeiers.

De Heimanshof toont zich er dankbaar voor! En veel bezoekers ook, want deze tuin is niet alleen de een-na-oudste tuin in Nederland, maar ook een hooggewaardeerde tuin bij onze collega's veldbiologen!